

DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2022.64.41-52>

УДК 336.143.2

Денисенко Наталія Олегівна,

кандидат економічних наук, доцент кафедри міського господарства

Київський національний університет будівництва і архітектури

denysenko.no@knuba.edu.ua

<http://orcid.org/0000-0001-5490-2972>

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ В ПЕРІОД ВІЙНИ

Анотація: у статті висвітлюються актуальні питання функціонування державних фінансів, складові військової економіки як багатогалузевого комплексу та механізми фінансування військової економіки. Розглянуто основні сучасні тенденції в сфері державних фінансів України. Проведено порівняння з світовим досвідом функціонування військових державних фінансів. Проаналізовано фінансові наслідки в країнах, які постраждали від війни.

Узагальнено структуру військових фінансів та її основні елементи. В статті наголошується, що існує три основних джерела фінансування військових витрат: друкування грошей, збільшення податків і запозичення. Проаналізовано переваги та недоліки кожного з цих джерел фінансування. Розглянуто військові облігації, як своєрідний інвестиційний інструмент підтримки державного бюджету.

Ключові слова: державні фінанси; військові фінанси; військовий бюджет; військова економіка; військові облігації; військовий збір.

Постановка проблеми. Відкритий воєнний конфлікт і економічна криза, коли державний борг становить більше 60% від валового внутрішнього продукту, призвели до того, що система управління державними фінансами стає все більш складною і взаємозалежною. Військові витрати - один з пріоритетів державних витрат. Ще у XIX ст. такі витрати складали в середньому 14-15% національного доходу країн. Під час Першої Світової війни воєнні витрати країн досягнули 35-40% національного доходу, а у Другу Світову ці витрати зросли до 60-65% [6]. За розрахунками Стокгольмського міжнародного інституту дослідження миру в повоєнний період необхідно досягнути забезпечення питомої ваги витрат на національну безпеку й оборону на рівні не менше ніж 3% від ВВП [4,18].

Обґрунтування доцільних обсягів і структури видатків, розробки механізму їх ефективного використання, вивчення досвіду оборонного

планування та розробки бюджету, функціонування державних фінансів, дослідження світового досвіду розвитку механізмів фінансування воєнної економіки є актуальними в сучасних умовах. Деякі з цих питань залишаються недостатньо вивченими у вітчизняній науковій літературі. Це обумовило вибір теми та предмету дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання функціонування економіки та фінансів в період війни вивчалися вже не одне століття. Український вчений В.І. Мунтян комплексно дослідив питання фінансового забезпечення армії й оборони, формування та використання оборонного бюджету [9,10].

Сучасні вчені О. Чеберяко та А. Смаль розглянули вплив макроекономічних показників на фінансування потреб оборони держави.[16] Реформування системи національної безпеки й оборони, питання військової економіки та військового бюджету України досліджуються у публікаціях Бегми В.М., Свергунова О.О., Тютюнника В.П., Горовенко В.К. [15]. Сорока Р.С. в своїх дослідженнях аналізує бюджетне фінансування національної оборони [14], В публікації Є. Карпа узагальнено зміни, які відбулися в структурі видатків державного бюджету України на оборону [8].

З метою вивчення зарубіжного досвіду цікавими є публікації Ю. Романовської та В. Урбанович, де проведено узагальнене порівняння структури видатків на оборону в Україні та країнах НАТО [12]. Стокгольмський інститут досліджень проблем миру (SIPRI) розглядає найважливіші наслідки відсутності безпеки, вивчає довгострокові причини відсутності безпеки, щоб зрозуміти, як суспільства знаходять та обирають шляхи до сталого мирного розвитку [18].

Метою публікації є розвиток теоретичних основ та розробка практичних рекомендацій щодо функціонування державних фінансів в період війни.

Основна частина. Будь-яка держава для ефективного функціонування визначає для себе напрями діяльності, без яких вона не може існувати як незалежна держава. Забезпечення належного захисту суверенітету та територіальної цілісності країни у випадку застосування проти неї воєнної агресії, підтримання воєнного потенціалу держави на достатньому рівні для нейтралізації воєнних загроз.

Для України вимушена орієнтація економіки на воєнні потреби (ремілітаризація), з одного боку, відкриває істотні можливості, зумовлені збільшенням виробництва товарів військового призначення, збільшенням попиту на продукцію вітчизняного машинобудування, частковою компенсацією втрат від зниження цінової кон'юнктури при експорті сировини на зовнішніх ринках, активізацією імпортозаміщення технологій, послуг, товарів,

комплектуючих виробів і матеріалів, а також розширенням відповідного експортного потенціалу. Історія свідчить, що військові витрати були істотним чинником стабілізації американської економіки. З іншого боку, збільшення видатків на оборону України може призвести до дисбалансу між військовим і цивільним секторами економіки. І поряд з новими можливостями ми можемо отримати і нові загрози: ймовірно низька фінансова стійкість та ефективність діяльності підприємств оборонної сфери може завдати шкоди економічній безпеці держави в різних її сферах [2].

Військові фінанси — це особлива частина державних фінансів. Структуру військових фінансів наведено на рис.1.

Рис.1. Складові військових фінансів.

Основною ланкою військових фінансів є військовий бюджет, який включений до складу Державного бюджету країни [3].

На рис.2. представлено чинники, що впливають на обсяг військового бюджету.

За витратами військові фінанси поділяються на прямі, побічні та приховані. Прямі військові - це витрати на утримання та навчання особового складу збройних сил; придбання, утримання та експлуатацію озброєння, військової техніки та майна; воєнні науково-дослідні і дослідно-конструкторські розробки та інші. Прямі військові витрати розподіляються на поточні та капітальні.

До поточних прямих військових витрат відносять грошове утримання військовослужбовців; витрати на медичне обслуговування та інші види забезпечення діяльності особового складу; витрати, пов'язані з експлуатацією та ремонтом військової техніки. Капітальні прямі військові витрати – це,

наприклад, закупівля озброєння та військової техніки, військове будівництво тощо.

Рис. 2. Чинники впливу на обсяг військового бюджету.

Побічні військові витрати – це, в основному, витрати, пов'язані з ліквідацією наслідків війн - допомога ветеранам війни, інвалідам, сім'ям загиблих та ін.

Приховані військові витрати за своїм характером належать до оборонних витрат, але проходять по кошторисах цивільних міністерств і відомств (міністерств фінансів, освіти, охорони здоров'я та інших).

Після початку війни на Сході України і з повномасштабним вторгненням 24 лютого 2022 року оборонний бюджет України суттєво зріс. Якщо його частка у ВВП країни у 2013 році складала 1,11%, то вже у 2018 році разом з витратами на силові структури вона перевищувала 5% ВВП України. За даними Міністерства фінансів України за січень-червень 2022 р. касові видатки державного бюджету становили 1032,9 млрд грн, або на 400 млрд грн більше в порівнянні з I півріччям 2021 р. (на 41,5%). При цьому в I півріччі 2022 р. державний бюджет було виконано з дефіцитом 405,2 млрд грн (в попередньому році 43,2 млрд грн.).

Державні запозичення до загального фонду бюджету за січень-червень 2022 р. становили 561,3 млрд грн. Частка емісійних ресурсів НБУ в складі джерел фінансування дефіциту бюджету досягла 40% (або 225 млрд грн).

Загалом в сфері державних фінансів України спостерігається суттєве збільшення сумарних видатків державного бюджету; номінальне зниження доходів бюджету, внаслідок зниження економічної активності суб'єктів господарювання; активне збільшення державного боргу; інтенсифікація грантово-кредитної підтримки від зовнішніх партнерів; випуск внутрішніх військових облігацій; залучення емісійних ресурсів центрального банку.

Як свідчить історичний досвід, такі тенденції цілком закономірні. Перша світова війна мала надзвичайні наслідки для фінансових систем країн. Військові видатки Європи у 1886 році склали 4 млрд 268 млн франків, а на початок літа 1918 року витрати кожного місяця досягли 20 млрд франків. Заборгованість всіх держав Європи у 1886 році складала 66 млрд франків, а за роки війни вона сягнула 150-160 млрд. На кінець 1919 року зовнішній борг США по кредитах склав 24 млрд дол., тоді як всесвітній запас золота становив 9 млрд дол. Долар у 1920 році мав вартість лише у 48 центів від вартості 1914 року [1, 5].

Постраждала внаслідок війни і фінансова система Франції. Наприкінці 1917 року золотий запас Французького банку складав коло 5 млрд франків, а випуск банкнотів досяг у Франції 21 млрд франків.

Значна інфляція була у всіх країнах Європи. Англійський фунт стерлінгів в 1919 році обмінювався на 113 австрійських крон, а за 100 українських карбованців давали 160-170 крон. Вартість фунта стерлінгів знизилася на 20-25%. Під час Другої світової війни військові видатки європейських країн зросли до 40-70% їх національного доходу. У США військові видатки збільшилися з 1,4% ВВП у 1940 році до 37% ВВП у 1945 році. А дефіцит федерального бюджету США підвищився з 3% ВВП у 1939 році до 27,5% ВВП у 1943 році. Верхню ставку оподаткування особистих доходів було підвищено до 90%, а неоподатковуваний мінімум доходів громадян було суттєво знижено. Ці заходи дозволили збільшити податкові доходи Федерального Уряду до 20% від ВВП.

Функціонування військових фінансів у провідних країнах світу під час воєн ХХ ст. дозволяє виявити тенденції:

- одним з методів мобілізації додаткових доходів державою є зростання ставок особистих податків;
- більшість країн не використовували надання державних грантів для започаткування малого бізнесу та розбудова цивільної транспортної інфраструктури під час війни (що відбувається зараз в Україні);
- більшість країн для макрофінансової стабільності намагалися зберегти частку грошової емісії серед джерел фінансування дефіциту не вище 20% (в Україні дана частка вже досягла 40%);
- у військовій економіці центральні банки країн одним з основних завдань в сфері грошово-кредитного регулювання ставлять зниження вартості

державних запозичень через проведення операцій відкритого ринку. В Україні навпаки облікову ставку НБУ (що є орієнтиром для дохідності короткострокових ОВДП) з червня підвищено в 2,5 рази до 25%.

За даними Стокгольмського інституту дослідження проблем миру (SIPRI) світові витрати на військовий комплекс в 2021 році склали 2,113 трлн дол. – на 0,7% більше, ніж у попередньому році. Найбільший військовий бюджет – військовий бюджет США (у 2020 році 750 млрд дол., у 2021 - 801 млрд дол.) (див. табл.1).

Таблиця 1. Рейтинг країн за обсягом військового бюджету

Назва країни	Місце країни за обсягом військових витрат у 2018 р.	Обсяг військових витрат, млрд дол США	Частка військових витрат у ВВП країни, %	Частка військових витрат країни від світових військових витрат, %	Чисельність збройних сил країни, тис. осіб	Населення країни, млн осіб
США	1	649	3,2	36	1280	332
Китай	2	250	1,9	14	2180	1406
Саудівська Аравія	3	67,6	8,8	3,7	200	34,81
Індія	4	66,5	2,4	3,7	1395	1381
Франція	5	63,8	2,3	3,5	205	65,6
росія	6	61,4	3,9	3,4	1013	146,5
Великобританія	7	50	1,8	2,7	150	66,4
Німеччина	8	49,5	1,2	2,7	178	81,4
Японія	9	46,6	0,9	2,6	247	126
Республіка Корея	10	43,1	2,6	2,4	3600	50,42
Туреччина	15	19	2,5	1,0	510,6	84,4
Ізраїль	17	15,9	4,3	0,9	168	8,6
Польща	19	11,6	2,0	0,6	105	38,5
Україна	39	4,8	3,8	0,3	255	41,9

Джерело: складено за даними SIPRI

За останнє десятиліття військові витрати США становили 39% світових витрат. Для порівняння військові витрати Європі у 2021 році становили 20% світових витрат, а Китаю - 14%

Одним з елементів військових фінансів є військові закупівлі. Найбільш розвиненими системами військових закупівель у формі контрактних систем володіють США та Китай. У США військові контракти укладено з 28 тисячами концернів та фірм.

Важливим елементом військових фінансів є військові запозичення. У США військові запозичення робили ще під час війни за незалежність 1812-1815 років, а у Великій Британії — в листопаді 1914 року, за кілька місяців після початку Першої світової.

Постановою Кабміну від 25.02.2022 № 156 «Про випуск облігацій внутрішньої державної позики «Військові облігації»» вирішено здійснити державні внутрішні запозичення в обсязі до 400 млрд. грн (це втричі перевищує запланований на цей рік бюджет Міністерства оборони, який мав скласти 133,4 млрд грн) шляхом поетапного випуску облігацій внутрішньої державної позики з умовами: номінальна вартість однієї облігації - 1000 грн; купонний період - один рік; ставка доходу - 11 % річних; строк обігу - до 15 років. Кошти, залучені від розміщення облігацій, зараховуються до державного бюджету [11].

Військові облігації – це окремі випуски облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП) від Міністерства фінансів України під час воєнного стану. Це своєрідний інвестиційний інструмент підтримки державного бюджету, доступний для громадян, бізнесу та іноземних інвесторів.

Ще однією важливою складовою військових фінансах є військові податки і збори. Це можуть бути як окремі податки, так і надбавки до непрямих податків. У США, Великій Британії, інших країнах під час Другої Світової війни застосовувалися надбавки до непрямих податків та податок на надприбуток монополій.

В Україні стягується військовий збір. Платниками військового збору є (п. 162.1 Податкового Кодексу України):

- фізичні особи-резиденти при отриманні доходу з джерел їх походження в Україні, а також з іноземних доходів (це як звичайні фізичні особи, так і підприємці загальної системи оподаткування);
- фізичні особи-нерезиденти при отриманні доходів з джерел їх походження в Україні.

Ставка військового збору – **1,5%** від бази оподаткування.

Об'єкти обкладання військовим збором: загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід, який особа отримує в роботодавця; доходи з джерелом походження в Україні, які обкладаються податком на доходи фізичних осіб (ПДФО) під час їхнього нарахування, виплати, нарахування; іноземні доходи.

Існує три основних джерела фінансування військових витрат: друкування грошей, збільшення податків і запозичення [7]. Кожне має свої переваги та

недоліки. Емісію слід використовувати обережно, щоб значно не підвищити темпи інфляції (що призведе до знецінення валюти).

Що стосується оптимального співвідношення податків і позикових коштів для фінансування війни, існують різні точки зору. Ще Адам Сміт рекомендував збільшити запозичення під час військового часу. На відміну від нього, Артур Пігу та Джон Кейнс доводили, що уряди повинні використовувати не тільки запозичення, але і гроші платників податків, підвищуючи рівень податкового навантаження.

Лі Едвард Оханіон, американський економіст, професор Каліфорнійського університету в Лос-Анджелесі, який раніше викладав в Університеті Міннесоти, Університеті Пенсільванії, Стокгольмській школі економіки та був консультантом Федерального резервного банку Міннеаполіса, відомий своїми роботами про Велику депресію та монетарну політику. У 1997 році Оханіон провів дослідження, що ілюструє різницю між борговим та податковим фінансуванням [17]. Він порівняв макроекономічні наслідки для США Другої Світової війни, що була профінансована в основному, за рахунок випуску боргових зобов'язань, і Корейської війни, що була профінансована за рахунок підвищення податків на капітал і зарплату (див. табл 2).

Таблиця 2. Порівняння макроекономічної статистики США

Показники	Корейська війна	Друга Світова війна
Зростання реального виробництва	5,1	8,4
Рівень інфляції	0,4	9,6
Стандартне відхилення приросту грошової маси	0,03	2,5
Державні витрати, відхилення від тренду	29,0	124,0
Середній рівень податків на капітал: під час війни	62,6	60,2
Середній рівень податків на капітал: до війни	51,5	43,8
Середній рівень податків для робітників: під час війни	19,8	17,5
Середній рівень податків для робітників: до війни	16,2	8,7

Як показало дослідження Оханіона, боргове фінансування має більший стимулюючий ефект, ніж фінансування за рахунок податків.

Висновки. Таким чином, в результаті проведеного дослідження узагальнено основні проблеми функціонування державних фінансів в період війни. На основі вивчення світового досвіду виявлено основні джерела фінансування військових витрат. Доведено, що запозичення, як джерело

фінансування, в короткостроковій перспективі є менш шкідливим для економіки, ніж інші форми військового фінансування. При цьому Уряд може швидко отримати кошти. Такий вид фінансування ймовірно не буде значно змінювати структуру витрат і витіснити інші державні витрати – соціальні витрати, витрати на охорону здоров'я, освіту. Тому боргове фінансування на сучасному етапі може стати виходом для України.

Зважаючи на актуальність розглянутих проблем, питання функціонування військових фінансів потребує подальших досліджень.

Список джерел

1. Бережанський В.Г., Гайворонський О.С., Луцик І.С. Формування оборонного бюджету Сполучених Штатів Америки. Київ, 2004. 21 с.
2. Богданович В. Ю. Воєнна безпека України: методологія дослідження та шляхи забезпечення. К.: Тираж, 2003. С. 322-327.
3. Бюджетний кодекс України від 8.07.2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
4. Військові видатки світу зросли на 2,6%, а України – на 21%, SIPRI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrainian.voanews.com/a/vijskovi-vydatky/4895630.html>
5. Военный бюджет США [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://pentagonus.fandom.com/ru/wiki/>
6. Гай-Нижник П.П. Перша світова війна і її вплив на європейські державні фінанси. Фінанси України. 2004. №11. С.148–152.
7. Гуменюк Р.П. Світовий досвід механізмів фінансового забезпечення збройних сил. Фінанси, облік, банки. 2019. № 1 (24). С. 39-47
8. Карп Є.В. Структурні зміни видатків державного бюджету України на оборону. Економіка і суспільство. 2018. № 14. С. 804–810.
9. Мунтіян В.І. Економіка та оборонні витрати: аналіз зарубіжних досліджень і український шлях розвитку. К.: НДФІ, 1998. 464 с.
10. Мунтіян В.І. Оборонний бюджет: Світовий досвід та можливі шляхи реформування в Україні / В.І. Мунтіян / Національний інститут стратегічних досліджень. К.: Просвіта, 1996. 240 с.
11. Про випуск облігацій внутрішньої державної позики «Військові облігації»: *Постанова Кабінету Міністрів України* від 25.02.2022 №156. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-2022-%D0%BF#Text>
12. Романовська Ю. А., Урбанович В. А. Видатки на оборону: порівняльний аналіз ситуації в Україні та країнах НАТО. Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 28 (2). С. 117–120.

13. Семехін І.М., Марко І.Ю., Формування оборонного бюджету України і контроль за його використанням в умовах ринкової економіки. Фінанси України. 2006. №9. С. 56-65

14. Сорока Р. С. Аналіз бюджетного фінансування національної оборони. Науковий вісник Львівського державного ун-ту внутрішніх справ. 2017. № 1. С. 267–276.

15. Тютюнник В. П., Горовенко В. К. Рекомендації щодо першочергових кроків Президента України у сфері оборонної реформи та розвитку Збройних сил України. Київ: НІСД, 2019. 64 с.

16. Чеберяко О., Смаль А. Вплив макроекономічних показників на фінансування потреб оборони держави. Вісник Київського національного ун-ту імені Тараса Шевченка. 2012. № 138. С. 45–49

17. Ohanian, Lee E. (1997). The Macroeconomic Effects of War Finance in the United States: World War II and the Korean War". *The American Economic Review*. 87 (1): 23–40.

18. SIPRI: Stocholm international peace research institute [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.sipri.org/research>

Reference

1. Berezhans`ky`j V.G., Gajvorons`ky`j O.S., Lucy`k I.S. (2004). Formation of the defense budget of the United States of America. [Formuvannya oboronogo byudzhetu Spolucheny`x Shtativ Amery`ky`]. Ky`yiv, 21. (in Ukrainian)

2. Bogdanovy`ch V. Yu. (2003). Military security of Ukraine: research methodology and ways of ensuring. [Voyenna bezpeka Ukrayiny`: metodologiya doslidzhennya ta shlyaxy` zabezpechennya]. K.: Ty`razh, 322-327. (in Ukrainian)

3. Budget Code of Ukraine. [Byudzhetni`j kodeks Ukrayiny` vid 8.07.2010 r. # 2456-VI [Elektronny`j resurs]. - Rezhy`m dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (in Ukrainian)

4. World military expenditures increased by 2.6%, and Ukraine - by 21% [Vijs`kovi vy`datky` svitu zrosly` na 2,6%, a Ukrayiny` – na 21%, SIPRI [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: <https://ukrainian.voanews.com/a/vijskovi-vydatky/4895630.html> (in Ukrainian)

5. The military budget of the United States [Voennyj byudzheth SShA [Elektronny`j resurs]. — Rezhy`m dostupu: <https://pentagonus.fandom.com/ru/wiki/> (in Ukrainian)

6. Gaj-Ny`zhny`k P.P. (2004) The First World War and its impact on European public finances [Persha svitova vijna i yiyi vply`v na yevropejs`ki derzhavni finansy`]. *Finansy` Ukrayiny`*. #11. 148–152. (in Ukrainian)

7. Gumenyuk R.P. (2019). World experience of the mechanisms of financial

support of the armed forces. [Svitovy`j dosvid mexanizmiv finansovogo zabezpechennya zbrojny`x sy`l]. *Finansy`, oblik, banky`*. # 1 (24). 39-47. (in Ukrainian)

8. Karp Ye.V. (2018). Structural changes in defense expenditures of the state budget of Ukraine [Strukturni zminy` vy`datkiv derzhavnogo byudzhetu Ukrayiny` na oboronu]. *Ekonomika i suspil`stvo*. # 14. 804–810. (in Ukrainian)

9. Muntiyani V.I. (1998). Economy and defense spending: analysis of foreign research and the Ukrainian development path [Ekonomika ta oboronni vy`traty`: analiz zarubizhny`x doslidzhen` i ukrayins`ky`j shlyax rozvy`tku]. *NDFI*, 464. (in Ukrainian)

10. Muntiyani V.I. (1996). Defense budget: World experience and possible ways of reform in Ukraine. [Oboronny`j byudzheth: Svitovy`j dosvid ta mozhly`vi shlyaxy` reformuvannya v Ukrayini]. *Nacional`ny`j insty`tut strategichny`x doslidzhen`*. *Prosvita*, 240. (in Ukrainian)

11. About the issuance of bonds of the domestic state loan "Military Bonds". [Pro vy`pusk obligacij vnutrishn`oyi derzhavnoyi pozy`ky` «Vijs`kovi obligaciyi»] *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny` vid 25.02.2022 #156*. – Rezhy`m dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-2022-%D0%BF#Text> (in Ukrainian)

12. Romanovs`ka Yu. A., Urbanovy`ch V. A. (2018). Defense spending: comparative analysis of the situation in Ukraine and NATO countries. [Vy`datky` na oboronu: porivnyal`ny`j analiz sy`tuaciyi v Ukrayini ta krayinax NATO]. *Pry`chornomors`ki ekonomichni studiyi*. 28 (2). 117–120. (in Ukrainian)

13. Semexin I.M., Marko I.Yu., (2006). Formation of the defense budget of Ukraine and control over its use in market economy conditions. [Formuvannya oboronnoho byudzhetu Ukrayiny` i kontrol` za jogo vy`kory`stanniam v umovax ry`nkovoyi ekonomiky`]. *Finansy` Ukrayiny`*. #9. 56-65 (in Ukrainian)

14. Soroka R. S. (2017). Analysis of the budgetary financing of national defense. [Analiz byudzhethnogo finansuvannya nacional`noyi oborony`]. *Naukovy`j visny`k L`vivs`kogo derzhavnogo un-tu vnutrishnix sprav*. # 1. 267–276. (in Ukrainian)

15. Tyutyunny`k V. P., Gorovenko V. K. (2019). Recommendations regarding the priority steps of the President of Ukraine in the field of defense reform and development of the Armed Forces of Ukraine. [Rekomendaciyi shhodo pershochergovy`x krokiv Prezy`denta Ukrayiny` u sferi oboronnoyi reformy` ta rozvy`tku Zbrojny`x sy`l Ukrayiny`]. *NISD*. 64. (in Ukrainian)

16. Cheberyako O., Smal` A. (2012). The influence of macroeconomic indicators on the financing of the state's defense needs. [Vply`v makroekonomichny`x pokazny`kiv na finansuvannya potreb oborony` derzhavy`]. *Visny`k Ky`yivs`kogo nacional`nogo un-tu imeni Tarasa Shevchenka*. # 138. 45–49 (in Ukrainian)

17. Ohanian, Lee E. (1997). The Macroeconomic Effects of War Finance in the

United States: World War II and the Korean War". The American Economic Review. 87 (1): 23–40. (in English)

18. SIPRI: Stocholm international peace research institute [Elektronny`j resurs]. — Rezhy`m dostupu: <https://www.sipri.org/research> (in English)

Annotation

Nataliia Denysenko, PhD, Associate Professor, Kyiv National University of Construction and Architecture

Problem issues of the functioning of public finances during the war

The article highlights the current issues of planning and budget development during the war, the functioning of state finances, the components of the military economy as a multi-sectoral complex, and the mechanisms of financing the military economy in modern conditions. The main modern trends in the sphere of public finances of Ukraine are considered. A comparison is made with the world experience of the functioning of military state finances. The financial consequences in the countries affected by the war are analyzed.

Military finance is a special part of state finances, the main link of which is the military budget. The military budget is part of the State budget of the country. The article examines the world experience of the budgetary process during the war.

The structure of military finances and its main elements are analyzed: the military budget, sources of income generation and spending, military borrowing, military purchases, finances of interstate military groups, foreign military aid, military defense orders, military levies, and others.

The classification of military costs, which are divided into direct, indirect and hidden, is generalized. In turn, direct military expenses are divided into current and capital expenses.

The article emphasizes that there are three main sources of funding for military spending: printing money, increasing taxes, and borrowing. The advantages and disadvantages of each of these sources of financing are analyzed. Analysis of the functioning of military finances in the leading countries of the world during the wars of the 20th century revealed the main trends. Most countries increased the tax rates of individuals, did not use the provision of state grants to support small businesses, tried to keep the share of monetary emission among sources of financing no more than 20%, used internal state borrowing to attract funds.

Military bonds are considered as a kind of investment tool to support the state budget. Military bonds are separate issues of domestic state loan bonds from the Ministry of Finance of Ukraine during martial law. The conditions for issuing state military bonds are summarized.

Key words: state finances; military finances; military budget; military economy; military bonds; military tax.